

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2020
©Автори публікацій, 2020

СУЧАСНА ПАРАДИГМА УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

Баско Надія Юрївна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. С.О. Марцин

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН»

Індивідуальний стиль письменника реалізується в його творчості, адже в художньому тексті митець послуговується певними мовними одиницями. У художньому мовленні відображається модель світу письменника в мовних знаках, тому вивчення мови художніх творів – це спосіб дослідження мовної особистості автора.

Одним зі стилістичних засобів, який сприяє виразності сучасного українського роману, є порівняння, як одна з форм художнього мислення. У сучасному мовознавстві порівняння належать до лінгвокультурологічних одиниць, які репрезентуються в зіставленні предметів і явищ за їхньою тотожністю, що передбачають спільні ознаки чи комплекс ознак.

У мовознавстві роль порівнянь у художньому тексті привернула увагу багатьох дослідників: О. Потебні, Л. Щерби, В. Виноградова, Г. Винокура, М. Заборної, О. Марчук, Л. Голоюх, І. Кучеренка, Л. Прокопчук, О. Хом'як та інших. У роботах цих науковців досліджено реалізацію порівняння через зіставлення понять, предметів, асоціативних зв'язків, а також визначеностилістичну роль тропа і його універсальність як художнього засобу.

Відсутність розвідок, направлених на вивчення структурно-семантичних особливостей порівнянь в історичних романах ХХІ ст., зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета нашої студії – дослідити ідіолектні порівняльні структури сучасного українського письменника Василя Шкляра, які є характерною ознакою ідіостилію автора.

Порівняльні конструкції в прозі Василя Шкляра свідчать про значну варіантність структурних різновидів. У тексті представлені порівняння, виражені різними структурними типами мовних одиниць. Наприклад, орудний порівняльний: *Худий, невеличкого зросту, ноги колесом...*[3: 11], *Але... ти ж не любиш, коли від жінки пахне козою?* [3: 20], *...вона не подала навіть голосу, тільки стогнала леготом орхідейним...*[3: 14]; аналітична конструкція: *Його ширша, ніж довша, голова і закандзюблений ніс робили чоловіка схожим на велику сову.* [3: 7]; порівняльний присудок: *Ворон потяг за повід ліворуч, але Мудей став як укопаний* [3: 18]; нерозгорнуті сполучникові порівняння, які функціонують у складному реченні: *Ціля, тоненька, як голка, з розпуценим волоссям вийшла зі стодоли в шкіряній жакетці, [...]* [3: 103]; розгорнуті сполучникові порівняння: *На ніч брав*

мороз, він похрускував під копитами Мудея, іноді озивався сухим тріском у стовбурах дерев, і тріск той перекочувався лісом, як весняний крик деркача[3: 135], *...він губами блукав по її тілу, як п'яний джмель по квітці...* [3: 155] й деякі інші.

Щодо семантики компаративем, уживаних в романі «Залишенець. Чорний ворон», то треба сказати, що Василь Шкляр дуже уважно вибирає лексему для номінації об'єкту порівняння, зважаючи на умови життя героїв. Найчастіше ними виступали: 1) назви рослин і тварин: *Чикирда зачудовано дивився на Ходюволохатими, як джмелі, очима* [3: 127], *На саях за погонича сидів надутий, як сич, комнезамівець, а по обидва боки йшло, ніби в почесній варті, по двоє червоноармійців* [3: 108], *Він гордо тримав цю круглу, як кавун, довбешку і не трусився* [3: 64]; 2) назви різноманітних побутових предметів: *Може, від того вогню лицейого було задубіле й червоне, як мідний казан, одначе Вовкулака не проміняв би свою фізіономію ні на чию іншу* [3: 55], *Його руки, які ще недавно звисали вздовж тулуба, як мотузки, тепер зігнулися в ліктях і скидалися на шатуни молотарки* [3: 117]; 3) назви осіб, що мають зовнішню подібність людини, частини її тіла з іншою людиною. — *Взавтра ти снідатимеш на білій скатертині, – сказала тоді сліпа Євдося, і її сині, молоді, як у дівчини, очі тихо всміхнулися.*[3: 12]; 4) фізичні явища: *Дося торкнула коня острогами, і він, легкий, мов тінь, поплив убік Чорного шляху* [3: 21].

Окремо можна виділити порівняльні звороти, виражені фразеологізмами, як-от: *А халат я побачив на ньому пізніше, коли Ходя, сяючи, як нова копійка, приміряв його на себе вже в таборі.*[3: 121]; *Я його випхав з нашого табору, як паршиву вівицю.*[3: 51]; *Ходя взяв його за вушко, наче то був не трилітровий жбанок, а звичайний кухлик, заглянув у нього, як сорока в кістку, нюхнув приплюснутим носом і почав хлебтати.*[3: 127].

Аналізуючи історичний роман Василя Шкляра «Залишенець. Чорний ворон», помічаємо, що серед найуживаніших художніх засобів, які реалізують авторський задум, важливе місце посідають порівняння, які характеризуються як структурним, так і семантичним розмаїттям. Структурне розмаїття порівняльних конструкцій свідчить про те, що письменник на високому рівні володіє різноманітними мовними формами й доречно їх використовує. Семантичні особливості тексту допомагають читачеві глибше зануритись у тематику роману. Нарешті, можна однозначно стверджувати: багатство порівняльних конструкцій, їхня семантична й структурна варіантність, досконале стилістичне використання є свідченням того, що ці своєрідні тропи – одна з важливих складових індивідуального стилю Валерія Шкляра.

Література

1. **Заборна М.С.** Порівняльні конструкції в системі складнопідрядного речення української мови: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 28 с. 2. **Кучеренко І.К.** Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ: Вид-во Київського

ун-ту, 1959.107 с. **З. Шкляр В.М.** Залишенець. Чорний ворон. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. 384 с.

УДК 81'28

Бідюк Тетяна Анатоліївна
Житомир, ЖДУ імені Івана Франка
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Г.І. Гримашевич

НЕОФІЦІЙНА АНТРОПОНІМІЯ СЕЛА ВАРВАРІВКА ОЛЕВСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми і її зв'язок з найважливішими науковими й практичними завданнями. Прізвиська як предмет вивчення ономастики є відображенням особливостей певного діалекту, способу життя сільської громади, менталітету та культури українців. З давніх часів їх використовували як матеріал для творення прізвищ. Процес творення прізвищ давно припинився, а процес виникнення прізвиськ триває й сьогодні. На противагу іншим різновидам антропонімів (прізвищу, імені та патроніму) роль прізвиська помітно знецінена через усний, часто спонтанний характер його побутування, підсвідоме віднесення до ненормативної лексики через можливий згрубілий відтінок та образливе звучання для особи-носія.

У сучасному мовознавстві є невелика кількість наукових праць, у яких досліджено, класифіковано та вивчено природу прізвиськ. В ономастиці відомі дослідження І. Сухомлина, М. Худаша, П. Чучки, у яких провідним є історичний аспект вивчення прізвиськ, питання їхнього походження та становлення. Деякі українські мовознавці досліджували регіональне поширення прізвиськ: Н. Шульська (Західне Полісся), О. Антонюк (Донеччина), В. Чабаненко (Нижня Наддніпрянина) та ін.

Можна констатувати недостатню розробленість теоретичної бази дослідження саме у вітчизняному мовознавстві, оскільки неофіційна антропонімія багатьох регіонів України досі не була в полі зору лінгвістів.

Актуальність статті, її мета, завдання, методи наукових досліджень. Вивчення особливостей прізвиськ певного регіону дає змогу не лише краще зрозуміти діалектні особливості мови, а також поглибити знання з української етимології, лексикології та словотвору. Прізвиська віддзеркалюють український національний світогляд, особливості буття українського народу, цінності та ідеали. Неофіційні антропоніми характеризують способи засвоєння культури, які є специфічно притаманними для соціуму на якомусь етапі історичного розвитку. Стиль мислення, а саме мовного мислення, в усій сукупності глибинних зв'язків, національних мовних рис народу реалізується в особливостях додаткової номінації.

Прізвисько не лише індивідуалізує та ідентифікує людину в певному середовищі (трудовий колектив, сільська громада), а й характеризує її, указує на місце в соціумі. Поряд з офіційними антропонімами (іменем та прізвищем) неофіційні найменування містять у собі оцінну характеристику особи-носія,